

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) [www. economy.nayka.com. ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 4, 2019 | 26.04.2019 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.4.63](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.4.63)

УДК 330.3

Н. В. Кузенко,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0003-4935-8102

К. Б. Малаба,
аспірант кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-1503-5113

ВПЛИВ СЕКТОРАЛЬНИХ ЗМІН НА ЕКОНОМІЧНИЙ ДОБРОБУТ АФРИКАНСЬКИХ КРАЇН

N. V. Kuzenko
PhD in Economics, Associate Prof essor, Associate Professor,
Department of International Economic Analysis and Finance
Ivan Franko National University of Lviv

K. B. Malaba
Post-graduate student,
Ivan Franko National University of Lviv

THE EFFECTS OF SECTORAL CHANGES ON THE WELFARE OF AFRICAN COUNTRIES

У статті проаналізовано тенденції секторальних змін країн Західної і Південної Африки протягом 1960-2017рр. Проаналізовано динаміку продуктивності у секторах – сільському господарстві, промисловості та послугах. Для країн групи Західної Африки характерна переважно висока частка сільського господарства з низькою продуктивністю та відносно низька частка сфери послуг. Для групи країн Південної Африки характерна відносно низька частка сільського господарства, а сфера послуг має потенціал до зростання. Отже, існує кардинальна відмінність у структурі економіки між двома групами країн, що відображає різні моделі та стратегії економічного розвитку цих країн. Ті, країни, які характеризуються вищими рівнями доходу, демонструють вищу продуктивність у секторах. Досліджено взаємозв'язок між секторальними змінами та рівнем добробуту цих країн. Для групи країн Західної Африки визначальний негативний вплив на зростання добробуту має сільське господарство; для групи країн Південної Африки промисловість та послуги мають сильний позитивний вплив на добробут, а сільське господарство впливає негативно, але меншою мірою.

It is analyzed the trends of sectoral changes in Western and Southern Africa during the 1960-2017 in the article. Also it is analyzed the dynamics of productivity in sectors - agriculture, industry and services. It was observed the predominantly high share of agriculture with a low productivity and a

relatively low share of services for countries in the West African region. Countries of South Africa are characterized by a relatively low share of agriculture; services here have potential for growth. The prospects for the development of African countries will depend to a large extent on the implementation of structural changes that involve changes in sectoral distribution. There is a difference in the structure of the economy between two groups of countries. It reflects different models and strategies of economic development of these countries. Those with higher levels of income show higher productivity in the sectors. It is defined the relationship between sectoral changes and the welfare of these countries. Agriculture has a major negative impact on welfare growth of the West African countries; industry and services have a strong positive impact on welfare of the South African countries, and agriculture has a negative impact. The analysis shows that the different level of economic development of African countries leads to the search for new approaches and models. The countries of West and South Africa are at different stages of the implementation of structural changes. Since the initial conditions in these countries are different, then the structural changes here are different. Differences in the directions and strategies of economic development among African countries depend on many factors - economic, institutional, historical and cultural. According to international organizations forecasts, this continent will actively develop and in the long run will show high rates of economic growth. The higher level of economic development here is possible if it will be developing the high-productivity industries, modern services and high-productivity agriculture. This involves attracting investment capital, reducing the resource intensity of production through the introduction of new technologies and the improvement of the skills of the workforce.

Ключові слова: *секторальні зміни; економічний розвиток; трансформації; продуктивність; добробут; африканські країни.*

Key words: *sectoral changes; economic development; transformation; productivity; welfare; African countries.*

Вступ та постановка проблеми. За останні десятиліття темпи економічного зростання ряду африканських країн були дуже нерівномірними – одні зростають високими темпами, а інші – значно відстають. Відмінності у напрямках та стратегіях економічного розвитку серед цих країн залежать від багатьох чинників – економічних, інституційних, історичних та культурних. Проте, згідно прогнозів міжнародних організацій, цей континент активно розвиватиметься і у довгостроковій перспективі буде демонструвати високі темпи економічного зростання. Зокрема, МВФ прогнозує, що Африка стане другим регіоном світу за темпами економічного зростання, що матиме вплив на глобалізовану світову економіку.

Перспективи розвитку країн Африки значною мірою залежатимуть від впровадження структурних змін, що передбачають зміни у розподілі секторів. Незважаючи на те, що більшість держав континенту стали на шлях економічної трансформації ще у 60-70-х роках, все ж і сьогодні існує гостра необхідність здійснення структурних перетворень в економіці цих держав. Зважаючи на це, дослідження особливостей економічного розвитку країн Африки у постколоніальний період є актуальним і викликає великий інтерес. Це все загострює необхідність системного економічного аналізу особливостей розвитку господарських систем у постколоніальний період.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням економічного розвитку присвячено багато праць та досліджень. Досягнення вищого рівня розвитку можливе через впровадження політики структурних змін, що передбачають перерозподіл валового внутрішнього продукту між секторами сільського господарства, промисловості та послуг.

Серед основоположних теорій структурних змін виділяють теорію дуальної економіки А. Льюїса [1] й теорію структурних трансформацій Х. Ченері [2]. А. Фішер [3], К. Кларк [4] зосереджують увагу на змінах у галузевій структурі економічної діяльності (індустріалізації), що початково зосереджені на розподілі зайнятості. С. Кузнец [5], Х. Ченері [2] розглядають структурні зміни як зміни у виробництві та у використанні факторів загалом. Окремі аспекти структурних змін висвітлені у працях таких вчених як У. Ростоу, А. Гершенкрона, А. Гіршмана, Д. Ландеса, М. Сіркуна, Д. Сіерса.

Особливості економічного розвитку африканських країн спричинили ряд дискусій у літературі економічного розвитку. Зокрема, Е. Бах [6] стверджує, що у багатьох країнах, що розвиваються (зокрема, у африканських та латиноамериканських країнах), відбуваються значні галузеві зміни навіть під час періодів

економічного спаду. На думку автора, це свідчить про те, що структурні перетворення можуть відбуватися, або взагалі без, або ж з невеликими змінами у ВВП.

Результати дослідження М. Дуарте і Д. Рестучча [7] показали, що протягом вибіркового періоду часу, структурні зміни відігравали істотну роль у досягненні продуктивності країн, які розвиваються, порівняно із США. Вибірка для дослідження охоплює період часу з років отримання незалежності (з 1960р). Найбільші зрушення відбулися у секторах міжнародної торгівлі. На протязі досліджуваного періоду, автори виявили, що різниця в продуктивності сільського господарства та промисловості між багатими країнами та країнами, що розвиваються, суттєво зменшилася, а продуктивність послуг залишається значно нижчою в країнах, що розвиваються, порівняно з багатими країнами. М. Дуарте і Д. Рестучча відзначають, що країни, що зростають найбільш швидкими темпами, як правило, перерозподіляють більшу частину робочої сили на високопродуктивне виробництво, що дозволяє досягти сукупної продуктивності. Автори прийшли до висновку, що підвищення продуктивності в промисловості, у поєднанні зі зміною частки зайнятості від сільського господарства до промисловості, пояснює 50 % від загальної продуктивності серед країн, що розвиваються, за період їх вибірки 1950–2006 років [7].

Деякі стилізовані факти щодо структурних змін у ході розвитку виникли у літературі, що, власне, стосується структурних змін. Оскільки країни розвиваються, частка економічної активності в сільському господарстві монотонно зменшується, а частка в послугах пропорційно зростає. Частка діяльності у виробництві слідує за перевернутою U-формою (U-shape); вона зростає на низьких стадіях розвитку, оскільки капітал накопичується, а потім зменшується на високих стадіях розвитку, де більш високі доходи призводять до попиту на послуги, а витрати праці утрудняють виробництво. Африка, Азія та Латинської Америки проходять різні шляхи структурної трансформації. Країни Африки, як правило, мають низьку частку виробництва в сільському господарстві та високу частку послуг за дуже низького ВВП на душу населення [8, с.2].

У дослідженні М. Енаш, Е. Гані, С. О'коннелл [9] здійснено історичний аналіз структурних змін в економіці африканських країн за останні 40 років. На основі кореляції продуктивності у секторах та змін у частках зайнятості автори приходять до висновків, що загалом можна виділити дві загальні моделі структурних змін на цьому континенті. Перша модель описує країни, які швидше почали трансформацію сектору сільського господарства у обробну промисловість – Ботсвана, Нігерія, Південна Африка, Мавританія та Арабська Республіка Єгипту. Друга модель характерна для країн, що пізніше почали впроваджувати структурні зміни – Замбія, Танзанія, Ефіопія, Сенегал, Малаві, Гана, Кенія. Зміни тут характеризувались перерозподілом частки зайнятих у сільському господарстві, яка, великою мірою, поглиналась сферою послуг. Для першої групи країн спостерігалось уповільнення структурних змін у 1990-х та 2000-х роках, тоді як для другої групи країн спостерігалась інтенсифікація структурних змін у цей період. Ще однією відмінністю між цими двома групами країн є те, що для першої групи сектор гуртової та роздрібної торгівлі не є домінуючим, тоді як для другої групи країн саме цей сектор абсорбує робочу силу у 2000-х роках.

Попри економічне зростання в африканських країнах Д. Родрік [10], на основі аналізу даних, обережно оцінює перспективи високого зростання. Д. Родрік наголошує на тому, що незважаючи на те, що вихідні умови покращились, виграші від макроекономічної стабільності та кращого управління в основному сприяють підвищенню стійкості та закладають основу для економічного зростання, а не для зростання продуктивності. Структурні зміни та індустріалізація тривають. Автор наголошує на тому, що африканським країнам потрібно буде видозмінити модель зростання – ведучою буде не індустріалізація, а домінування сільського господарства або сфери послуг.

У доповіді ЮНІДО [11] зазначається, що незважаючи на відносно добрі показники економічного зростання африканських країн протягом 2002-2008 рр., модель зростання є нестабільною через те, що вона в основному базується на використанні невідновлюваних або вичерпних природних ресурсах і не пов'язана зі значним поліпшенням зайнятості. ЮНКТАД підтримує необхідність структурних трансформацій для вирішення проблем розвитку, що стоять перед Африкою, проте, структурна трансформація має тут двоякий характер. Незважаючи на те, що вона закладає основу для високого та сталого економічного зростання, вона також призведе до погіршення якості навколишнього середовища, якщо не буде вжито заходів для забезпечення екологічної стійкості в процесі трансформації. Тому основна увага у Доповіді зосереджена на тому, як африканські країни можуть сприяти структурним перетворенням, підтримуючи екологічну стійкість.

Автори наголошують на загрозах економічного розвитку, які існують в регіоні. По-перше, залежність від ресурсів породжує проблему їх вичерпності, а також волативності цін на них. Така цінова нестабільність має негативні наслідки для інвестицій і робить макроекономічне планування складним. По-друге, виробництво та продуктивність сільськогосподарської продукції на душу населення в регіоні досі залишаються низькими в порівнянні з середньосвітовими показниками, а це, в свою чергу, загрожує продовольчій безпеці та соціальній стабільності. По-третє, економічне зростання в Африці супроводжується деіндустріалізацією, про що свідчить той факт, що частка обробної промисловості у валовому внутрішньому продукті (ВВП) Африки знизилася. Це, в свою чергу, викликає занепокоєння, оскільки історично мануфактурництво було головним двигуном високих темпів, швидкого та стійкого економічного зростання.

Отже, якщо африканські країни хочуть досягти високого та стійкого економічного зростання, вони повинні пройти процес структурної трансформації, що передбачає збільшення частки високопродуктивних виробництв та сучасних послуг у виробництві, що супроводжується збільшенням продуктивності та виробництва сільськогосподарської продукції [11].

Попри велику кількість праць, присвячених окремим аспектам економічного розвитку африканських країн, це питання залишається дискусійним та потребує подальшого дослідження.

Метою статті є проаналізувати тенденції секторальних змін африканських країн та дослідити взаємозв'язок між секторальними змінами та рівнем добробуту цих країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нерівномірність економічного розвитку африканських країн загострює потребу їхньої класифікації для нашого дослідження. У статті розглядаються дві групи африканських країн, розділених за географічним критерієм – країни Західної та Південної Африки. Окрім того, історичний спадок цих країн відображає вплив французького правління для першої групи країн та британського – для другої, що може частково пояснити певні закономірності їхнього розвитку.

Із таблиці 1 видно, що досліджувані країни характеризуються здебільшого низьким рівнем доходу, окрім Намібії, Ботсвани та ПАР, а також тут спостерігається значна нерівність, про що свідчить коефіцієнт Джині.

Таблиця 1.

Класифікація африканських країн за критеріями рівня добробуту, нерівності та розміру країни

Країна	ВВП на душу населення, у пост. \$ 2010 (2017)	Коефіцієнт Джині*	Тенденція індексу Джині	Населення, осіб	Площа, кв.км
Група 1: країни Західної Африки					
Нігер	395,94	34,3 (2014)	збільшення	21477348	1267000
Буркіна Фасо	688,53	35,3 (2014)	зменшення	19193382	274220
Малі	762,23	33 (2009)	зменшення	18541980	1240190
Гвінея	822,93	33,7 (2012)	зменшення	12717176	245860
Бенін	859,95	47,8 (2015)	збільшення	11175692	114760
Сенегал	1134,08	40,3(2011)	збільшення	15850567	196710
Мавританія	1305,21	32,6 (2014)	зменшення	4420184	1030700
Кот де Вуар	1632,68	41,5 (2015)	зменшення	24294750	322460
Група 2: країни Південної Африки					
Зімбабве	927,40	43,2 (2011)	дані для порівняння відсутні	16529904	390760
Замбія	1646,14	57,1 (2015)	збільшення	17094130	752610
Намібія	5854,86	59,1 (2015)	зменшення	2533794	824290
Ботсвана	7523,22	60,5 (2009)	зменшення	2291661	581730
ПАР	7524,51	63 (2014)	зменшення	56717156	1219090

Джерело: складено авторами на основі даних Світового Банку [12]

Примітка: *у дужках вказано рік, за який подається показник.

Також країни подано у порядку зростання їх ВВП на душу населення (від найменшого до найбільшого).

До того ж, у Нігері, Беніні, Сенегалі і Замбії цей показник має тенденцію до збільшення. Ми припускаємо, що покращення економічного добробуту тут можливе через впровадження механізму структурних змін.

З рис. 1 і 2 бачимо, що рівень добробуту у двох групах країн, виміряний у постійних доларах 2010 року, протягом 1990-2017 рр. зростає.

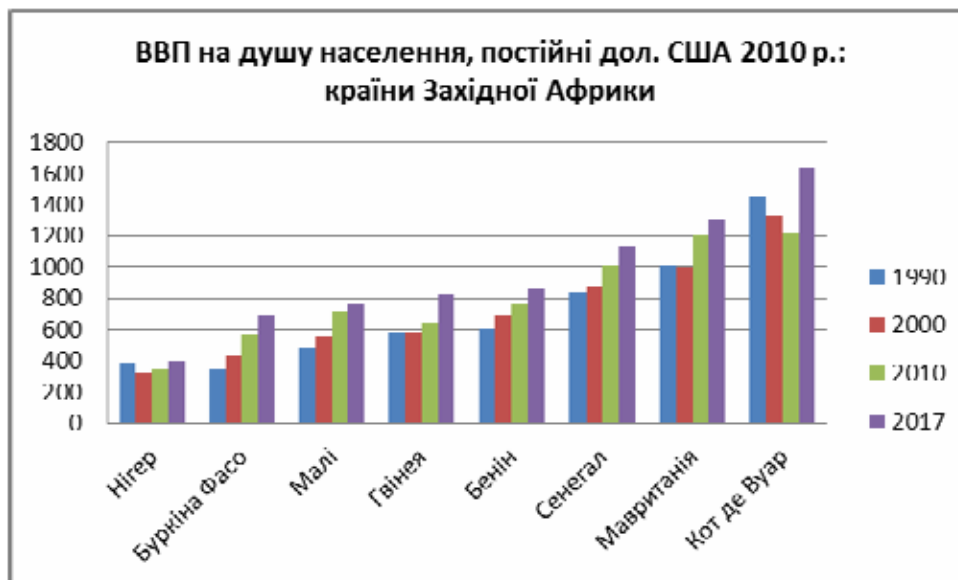

Рис. 1. Динаміка рівня добробуту країн Західної Африки, 1990-2017 рр. [12]

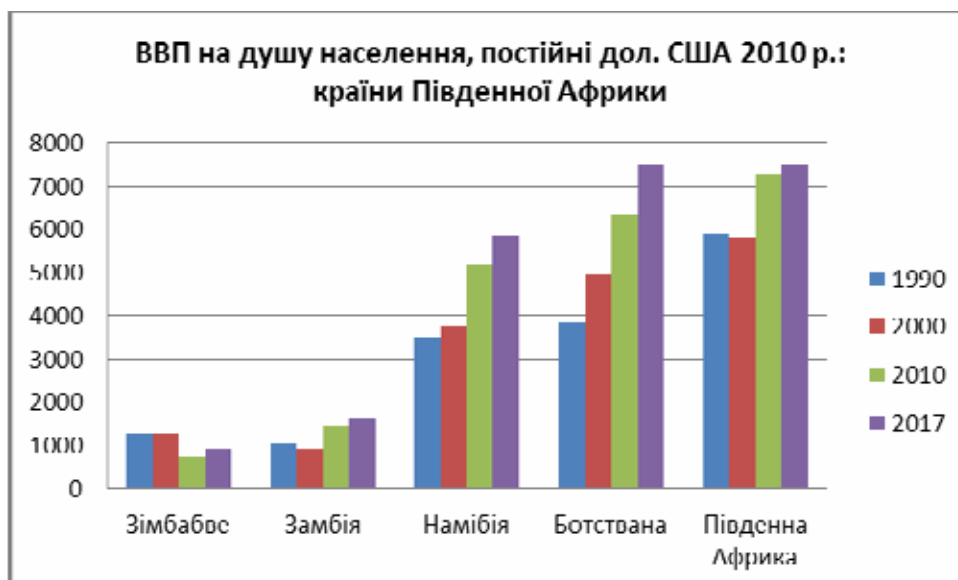

Рис. 2. Динаміка рівня добробуту країн Південної Африки, 1990-2017 рр. [12]

Проте, такі країни як Нігер, Буркіна Фасо, Малі, Гвінея, Бенін характеризуються найнижчими рівнями добробуту серед досліджуваних країн. Мавританія, Кот де Вуар, Зімбабве та Замбія приблизно мають однаковий рівень ВВП на душу населення. Лідерами за рівнем ВВП на душу населення є країни Південної Африки – Намібія, Ботсвана, ПАР. Розрив між найбіднішою і найбагатшою досліджуваними країнами становить різницю приблизно у 19 разів.

У таблицях 2 та 3 наведено секторальну структуру економіки досліджуваних країн. У групі країн Західної Африки можемо виділити ряд особливостей. Найбільше скорочення частки сільського господарства у порівнянні з початковим періодом спостерігалось у Нігері, Малі, Беніні та Кот ді Вуарі (майже вдвічі). Проте, частка сільського господарства тут залишається стабільно високою, особливо у випадку Нігер та Малі (36-38%). У решті країн ця частка початково була нижчою і теж мала тенденцію до зниження. Найменше зниження цього показника спостерігається у Буркіна Фасо.

Таблиця 2.
Динаміка часток валової доданої вартості у сільському господарстві, промисловості та послугах країн Західної Африки, 1960-2017 рр.

Країна	Сектор	Роки					
		1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2017
Нігер	С/г, лісництво, рибальство	71,3	56,7	38,6	39,4	36,9	38,1
	Промисловість (вкл. будівництво)	4,0	11,1	19,8	17,4	15,5	18,0

	Послуги	24,7	32,2	41,6	43,2	44,9	36,9
Буркіна Фасо	С/г, лісництво, рибальство	36,1	29,9	28,9	32,0	33,7	30,9
	Промисловість (включаючи будівництво)	20,5	23,5	20,4	19,9	17,5	20,2
	Послуги	39,9	42,1	47,2	41,9	42,2	44,6
Малі	С/г, лісництво, рибальство	58,8	54,3	38,6	37,0	31,7	36,8
	Промисловість (включаючи будівництво)	9,7	10,5	15,6	17,2	23,1	19,1
	Послуги	20,3	24,7	43,4	39,0	35,9	36,6
Гвінея	С/г, лісництво, рибальство	-	-	24,2	19,6	19,5	17,3
	Промисловість (включаючи будівництво)	-	-	33,8	29,2	31,9	30,7
	Послуги	-	-	42,7	48,3	41,7	43,0
Бенін	С/г, лісництво, рибальство	43,6	33,5	33,8	33,4	23,9	22,4
	Промисловість (включаючи будівництво)	10,5	13,9	14,0	14,4	26,6	21,0
	Послуги	46,0	52,5	52,2	50,9	38,9	46,8
Сенегал	С/г, лісництво, рибальство	22,7	23,3	19,6	17,7	14,6	14,4
	Промисловість (включаючи будівництво)	13,7	16,4	18,4	21,1	21,5	23,0
	Послуги	-	-	51,0	50,9	52,1	52,6
Мавританія	С/г, лісництво, рибальство	34,3	28,0	27,5	32,7	28,9	20,9
	Промисловість (включаючи будівництво)	29,1	30,2	24,4	24,3	30,5	34,8
	Послуги	29,6	33,3	38,5	35,1	35,6	35,7
Кот ді Вуар	С/г, лісництво, рибальство	40,5	27,8	27,1	27,3	24,2	22,8
	Промисловість (включаючи будівництво)	15,6	17,4	20,8	22,9	22,6	25,0
	Послуги	43,9	54,8	52,0	49,8	53,2	45,3

Джерело: складено авторами на основі даних Світового Банку [12].

Подано середні значення за відповідний період.

Отже, скорочення частки сільського господарства, повинно було сприяти нарощенню сектору промисловості та послуг. Однак, хоча частка сектору послуг є більшою за частки сільського господарства та промисловості для кожного випадку, все ж, залишається на низькому рівні. Для всіх країн частка послуг не перевищує 50%, за винятком Сенегалу. Щодо сектору промисловості, то тут теж залишається потенціал до зростання, але важливим є не саме нарощення сектору, а його структура. Окрім того, з табл. 2 видно, що найдраматичніші зміни у структурі економіки цих держав відбувались протягом з 1960-х до 1980-х рр.

Кардинально інша структура економіки склалася у країнах Південної Африки. Як видно з табл. 3, для Замбії, Зімбабве та Намібії частка сільського господарства сьогодні коливається на рівня близько 7-8%; для Ботсвани та ПАР цей показник становить близько 2%. При цьому найбільше скорочення частки цього сектору спостерігалось у Ботсвані – з 40% протягом 1960-1969 до 2,3% у 2010-2017 рр. (майже у 20 разів). Щодо промисловості, то частка цього сектору порівняно з початковим періодом дещо знизилась у всіх країнах цієї групи, окрім Ботсвани. До того ж, значною мірою тут промислове виробництво пов'язане з використанням ресурсів і добувною промисловістю. Частка сектору послуг у всіх країнах перевищує 55%, проте, відносно початкового періоду цей показник змінився незначно, що свідчить про наявність невикористаного тут потенціалу.

Таблиця 3.

Динаміка часток валової доданої вартості у сільському господарстві, промисловості та послугах країн Південної Африки, 1960-2017 рр.

Країна	Сектор	Роки					
		1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2017
Зімбабве	С/г, лісництво, рибальство	19,6	17,1	14,8	15,0	16,4	8,3
	Промисловість (включаючи будівництво)	27,9	30,9	27,6	27,1	27,7	22,6

	Послуги	55,5	48,9	49,0	46,3	58,8	58,3
Замбія	С/г, лісництво, рибальство	12,3	13,3	14,3	17,3	14,1	7,7
	Промисловість (включаючи будівництво)	57,7	45,8	40,9	36,0	27,1	33,5
	Послуги	-	-	32,8	35,2	49,1	53,2
Намібія	С/г, лісництво, рибальство	-	-	8,3	8,9	9,6	7,1
	Промисловість (включаючи будівництво)	-	-	36,5	23,8	28,1	28,9
	Послуги	-	-	49,7	58,7	55,6	57,7
Ботсвана	С/г, лісництво, рибальство	40,1	27,2	7,8	4,0	2,4	2,3
	Промисловість (включаючи будівництво)	14,2	31,3	52,4	47,5	40,6	31,7
	Послуги	45,9	36,8	30,6	40,8	48,1	56,3
ПАР	С/г, лісництво, рибальство	9,6	6,9	5,0	3,8	2,8	2,2
	Промисловість (включаючи будівництво)	36,6	38,2	40,3	32,1	27,9	26,5
	Послуги	49,0	49,3	47,2	55,7	59,7	61,2

Джерело: складено авторами на основі даних Світового Банку [12].

Подано середні значення за відповідний період.

Незважаючи на величину секторів важливою є їхня продуктивність. Для країн Західної Африки, де велику частку у структурі економіки займає сільське господарство, продуктивність цього сектору залишається низькою (табл. 4). Так, для Нігеру та Гвінеї у 2017 році продуктивність праці у сільському господарстві становить близько 550 дол. США, для Малі, Беніну, Сенегалу та Мавританії – від 1000 до 1500 дол. США, для Буркіна Фасо і Кот ді Вуару – більше 1500 дол. США. Продуктивність цього сектору зростала у всіх випадках протягом останніх років, окрім Сенегалу та Мавританії.

Продуктивність сектору промисловості між країнами теж значно відрізняється. Найнижча продуктивність цього сектору – 1310 дол. США – спостерігається у Буркіна Фасо, демонструючи стійку тенденцію до зниження. У Нігері та Беніні цей показник становить менше 3000 дол. США, дещо вища продуктивність промислового сектору у Малі та Сенегалі. Найвища продуктивність цього сектору спостерігається у Гвінеї, Кот ді Вуарі та Мавританії – більше 10000 дол. США.

Таблиця 4.
Продуктивність праці у секторах економіки країн Західної Африки,
дол. США, у постійних цінах 2010 року

Країни	Сектор	1991	2001	2011	2017
Нігер	Сільське господарство	-	-	436	529
	Промисловість	-	-	1931	2733
	Послуг	2099	2163	2122	2136
Буркіна Фасо	Сільське господарство	344	518	960	1784
	Промисловість	5613	5915	2767	1310
	Послуг	4392	3847	1992	2374
Малі	Сільське господарство	1576	1772	1145	1312
	Промисловість	2430	3599	5211	5380
	Послуг	1851	2042	2743	2527
Гвінея	Сільське господарство	345	391	474	546
	Промисловість	9401	10583	9635	12914
	Послуг	3485	3319	3467	3963
Бенін	Сільське господарство	639	877	1010	1060
	Промисловість	7029	4265	2225	2752

	Послуг	1572	1763	2404	2648
Сенегал	Сільське господарство	1454	1492	1060	1232
	Промисловість	5115	5166	4699	5368
	Послуг	5344	5427	8939	9327
Мавританія	Сільське господарство	1356	1137	1140	1187
	Промисловість	24908	17533	23558	25011
	Послуг	7668	9713	11332	10323
Кот-д'Івуар	Сільське господарство	-	-	1879	2512
	Промисловість	-	-	13421	16326
	Послуг	-	-	4081	4727

Джерело: складено авторами на основі даних Світового Банку [12]

Щодо сектору послуг, то найнижча продуктивність спостерігається у Нігері, Буркіна Фасо, Малі, Беніні – нижче 3000 дол. США. Деся краща ситуація у Кот ді Вуарі та Гвінеї. І лідерами тут залишаються Сенегал та Мавританія.

Також слід відзначити тенденцію до зниження продуктивності сільського господарства протягом досліджуваного періоду для Сенегалу та Мавританії. Продуктивність промислового сектору зростала у всіх країнах, окрім Буркіна Фасо та Беніну.

З табл. 5 видно, що Зімбабве та Замбія характеризуються низкими показниками продуктивності праці у сільському господарстві – менше 1000 дол. США. До того ж, продуктивність тут значно впала порівняно з 1991 роком. Для Ботсвани та ПАР спостерігається тенденція до зниження продуктивності у сільському господарстві та промисловості, а зростання продуктивності – у сфері послуг. У Намібії на фоні зростання продуктивності у сільському господарстві бачимо зниження продуктивності у промисловості та послугах.

Таблиця 5.
Продуктивність праці у секторах економіки країн Південної Африки,
дол. США, у постійних цінах 2010 року

Країни	Сектор	1991	2001	2011	2017
Зімбабве	Сільське господарство	807	893	270	288
	Промисловість	4871	4847	4909	5736
	Послуг	4350	4241	4863	6127
Замбія	Сільське господарство	1025	779	651	626
	Промисловість	9808	11348	13707	11345
	Послуг	5065	5337	7305	6809
Намібія	Сільське господарство	3482	5035	4932	6312
	Промисловість	27632	28529	29883	24777
	Послуг	21770	14272	20164	20028
Ботсвана	Сільське господарство	2767	3489	1555	1239
	Промисловість	25022	27154	40529	33463
	Послуг	9280	12582	18045	19558
ПАР	Сільське господарство	4224	5477	13819	11546
	Промисловість	29358	26670	29982	28917
	Послуг	18993	20468	23275	23693

Джерело: складено авторами на основі даних Світового Банку [12]

Аналіз тенденцій змін у структурі економіки афринських країн спонукає до ряду висновків. Спостерігається значна неоднорідність серед країн навіть одної і тої ж групи. Існує кардинальна відмінність у

структурі економіки, що відображає різні моделі та стратегії економічного розвитку цих країн. Ті, країни, які характеризуються вищими рівнями доходу, демонструють вищу продуктивність у секторах.

За допомогою регресійного аналізу оцінимо вплив змін у секторах на добробут африканських країн. Залежною змінною у моделі є ВВП на душу населення, а незалежними – частки валової доданої вартості секторів сільського господарства, промисловості та послуг у ВВП кожної країни. Вибірку сформовано за період 1969-2017 років на основі бази даних Світового Банку. Результати панельної регресії представлено для двох груп країн у табл. 6 та 7.

Таблиця 6.

Оцінка впливу секторальних змін на рівень добробуту країн Західної Африки

Залежна змінна – LN (ВВП на душу населення, дол. США у постійних цінах 2010 р.)			
Незалежні змінні	1969-2017	1969-1990	1990-2017
Константа	7,227 (0,557)	7,782 (1,039)	7,22 (0,602)
Сільське господарство, лісництво; рибальство, частка у %	-0,483 (-4,227)	-0,524 (-2,557)	-0,540 (-4,643)
Промисловість, включаючи будівництво, частка у %	0,11 (0,116)	-0,118 (-0,762)	0,099 (0,923)
Послуги, частка у %	0,24 (0,273)	-0,027 (-0,172)	0,002 (0,023)
R square	0,254	0,190	0,366
N (кількість спостережень)	363	147	223

Примітка: у дужках подано t-статистику

З табл. 6 бачимо, що для групи країн Західної Африки як за весь період, так і за два підперіоди значимим у моделі є коефіцієнт частки сектору сільського господарства, при чому його вплив на рівень добробуту країн цієї групи є негативним – зі зростанням частки сільського господарства у цих країнах на 1%, рівень добробуту падає у кожному випадку на відповідний коефіцієнт. Справді, цей результат підтверджує той факт, що велика частка сільського господарства, переважно з дуже низькою продуктивністю, низька частка послуг та технологічно застаріле виробництво не сприяють економічному розвитку та зростанню доходів. Тут існує гостра необхідність подальшого впровадження структурних змін.

Для групи країн Південної Африки результати регресійного аналізу представлені у таблиці 7. Для періоду 1969-2017 рр. усі коефіцієнти є значимі. За цей період найбільший позитивний вплив на добробут цих країн мали зміни у секторі послуг та промисловості. Результати свідчать проте, що зі зростанням часток послуг та промисловості зростає добробут. А от між рівнем добробуту та часткою сільського господарства існує обернений зв'язок – зростання частки сільського господарства сприяє зниженню рівня добробуту.

Таблиця 7.

Оцінка впливу секторальних змін на рівень добробуту країн Південної Африки

Залежна змінна – LN (ВВП на душу населення, дол. США у постійних цінах 2010 р.)			
Незалежні змінні	1969-2017	1969-1990	1990-2017
Константа	2,865 (0,969)	2,943 (1,290)	6,084 (1,575)
Сільське господарство, лісництво; рибальство, %	-0,254 (-2,672)	-0,227 (-1,531)	-0,579 (-4,159)
Промисловість, включаючи будівництво, %	0,684 (5,772)	0,748 (3,966)	0,261 (1,608)
Послуги, %	0,789 (6,154)	0,764 (4,876)	0,343 (1,879)
R square	0,669	0,731	0,674
N (кількість спостережень)	215	84	135

Примітка: у дужках подано t-статистику

Результати аналізу за окремі підперіоди показали, що для періоду 1969-1990 рр. коефіцієнт впливу сільського господарства є незначимим, а найбільше впливали частки промисловості та послуг; для періоду 1990-2017 рр., навпаки, коефіцієнти впливу часток промисловості і послуг є незначимими, тоді як сильний негативний вплив на добробут мав сектор сільського господарства. Отже, відмінності у результатах регресійного аналізу свідчать про те, що африканські держави знаходяться на різних етапах економічного розвитку і, відповідно, характер структурних змін тут повинен відповідати особливостям конкретної країни.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про те, що нерівномірність економічного розвитку африканських країн спонукає до пошуку нових підходів та моделей. Країни Західної та Південної Африки знаходяться на різних етапах впровадження структурних змін. Оскільки вихідні умови у цих країнах є різні, то і структурні зміни тут носять відмінний характер. Досягнення вищого рівня економічного розвитку тут можливе

за умови збільшення високопродуктивних галузей промисловості, сучасних послуг та збільшення продуктивності сільського господарства. Це передбачає залучення інвестиційного капіталу, зменшення ресурсомісткості виробництва через впровадження нових технологій та підвищення кваліфікації робочої сили.

Список використаних джерел.

1. Lewis W.A. Economic development with unlimited supplies of labor / W.A.Lewis. – Manchester : Manchester School of Economic and Social Studies. – 1954. – № 22. – P. 139–191.
2. Chenery H. Structural Change and Development Policy / H.Chenery. – New York : Oxford University Press. – 1979. – 544 pp.
3. Fisher A.G.B. Production, primary, secondary and tertiary / A.G.B. Fisher // Economic Record. – 1939. – № 15. – P.24–38.
4. Clark C. Conditions of Economic Progress. 3-d ed.– London: The Macmillan Co.– New York: St. Martins press, 1957.– 236 pp.
5. Kuznets S. Modern Economic Growth : Findings and Reflactions / S.Kuznets // American Economic Review. – 1973– 63(3). – June. – P. 247 – 258.
6. Bah E.M. A Three-Sector Model of Structural Transformation and Economic Development / E.M. Bah // Working paper, University of Auckland. – 2009. – Режим доступу: <http://homes.eco.auckland.ac.nz/ebah002/pdf/SectoralTFP1.pdf>
7. Duarte M., D. Restuccia. The Role of Structural Transformation in Aggregate Productivity / M. Duarte., D. Restuccia // Quarterly Journal of Economics. – 2010. – 125 (1): 129–173.
8. Bah E.M. Structural Transformation Paths Across Countries / El-hadj M. Bah // Emerging Markets Finance and Trade. – 2011. – 47 (2): 5–19.
9. Enache M.; Ghani E.; O'Connell S. Structural Transformation in Africa : A Historical View / M. Enache; E. Ghani; S. O'Connell // Policy Research Working Paper. World Bank, Washington, DC. – 2016. – No. 7743.
10. Rodrik D. An African Growth Miracle? / D. Rodrik // Richard H. Sabot Lecture, Center for Global Development. – 2014. – Washington, DC, April 24, 2014.
11. United Nations Conference on Trade and Development. Economic development in Africa. Report 2012 : Structural transformation and sustainable development in Africa / United Nations Conference on Trade and Development United Nations New York ; Geneva 2012 http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/aldcafrica2012_embargo_en.pdf
12. World Development Indicators // World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>

References.

1. Lewis W.A. Economic development with unlimited supplies of labor / W.A.Lewis. – Manchester : Manchester School of Economic and Social Studies. – 1954. – vol. 22. – P. 139–191.
2. Chenery H. Structural Change and Development Policy / H.Chenery. – New York : Oxford University Press. – 1979. – 544 p.
3. Fisher A.G.B. Production, primary, secondary and tertiary / A.G.B. Fisher // Economic Record. – 1939. – vol. 15. – P.24–38.
4. Clark C. Conditions of Economic Progress. 3rd ed.– London: The Macmillan Co.– New York: St. Martins press, 1957.– 236 p.
5. Kuznets S. Modern Economic Growth : Findings and Reflactions / S.Kuznets // American Economic Review. – 1973– vol. 63(3). – June. – P. 247 – 258.
6. Bah, E.M. (2010) “A Three-Sector Model of Structural Transformation and Economic Development.” Working paper, University of Auckland.
7. Duarte, M. and Restuccia, D. (2010) “The Role of Structural Transformation in Aggregate Productivity.” Quarterly Journal of Economics 125, vol. 1: pp.129–173.
8. El-hadj M. Bah (2011) Structural Transformation Paths Across Countries, p.1-2. Bah, E. 2011. “Structural Transformation Paths Across Countries.”Emerging Markets Finance and Trade vol. 47 (2): pp.5–19.
9. Enache, Maria; Ghani, Ejaz; O'Connell, Stephen. 2016. Structural Transformation in Africa : A Historical View. Policy Research Working Paper;No. 7743. World Bank, Washington, DC. © World Bank. [Online], available at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/24824> License: CC BY 3.0 IGO.
- 10.Rodrik, Dani (2014). “An African Growth Miracle?,” Richard H. Sabot Lecture, Center for Global Development, Washington, DC, April 24, 2014.
11. United Nations Conference on Trade and Development. Economic development in Africa. Report 2012 : Structural transformation and sustainable development in Africa / United Nations Conference on Trade and Development United Nations New York ; Geneva 2012 [Online], available at: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/aldcafrica2012_embargo_en.pdf
12. World Development Indicators // World Bank, [Online], available at: <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>